

Становище
за дисертационен труд на тема: „Медиацията в училище като подход за оптимизиране на общуването между учениците в педагогическа среда“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление 1.2. Педагогика (Педагогическо общуване)
на докторант Георги Илиев Стоянов
Научен ръководител: доц. д-р Силвия Цветанска
Автор на становището: проф. д.п.н. Добринка Тодорина от ЮЗУ „Н. Рилски“ – Благоевград

Проблемът за педагогическото общуване на равнище „ученик-ученик“ е от съществено значение, предвид реализацията на актуалната образователна тенденция за прерастване на въздействието върху личността на субект-обектна основа на субординация във взаимодействие на субект-субектна основа на интердепенденция. Когато това взаимодействие допринася и за успешното разрешаване на конфликтите между партньорите в училищната среда чрез медиацията като подход, значението на избраната тема се откроява още повече. С основание медиацията се представя като нова култура на общуване в педагогическата среда. В този смисъл **разработеният дисертационен труд от докторант Георги Стоянов е навременно явление.**

Представената за рецензиране дисертация съдържа 236 стр. печатен текст и 49 стр. приложения. Структурирана е в увод, три глави, обобщения и изводи, заключение, приноси, 11 приложения, 38 таблици и 39 фигури. Библиографията обхваща 136 източника, от които 62 на кирилица и 74 на латиница.

А. Анализ на научните постижения на докторанта:

I. По избирането и формулирането на темата и параметрите на изследване в дисертационния труд:

1. Докторантът Георги Стоянов осъзнава ясно значимостта и актуалността на избирания за изследване проблем. В увода са представени важните мотиви за насоченост към избраната тема, която е дисертабилна, предвид мястото ѝ в образователното пространство и непълнотите в досегашното ѝ изследване.
2. Формулировката на темата ясно и конкретно ориентира към спецификата на дисертационния труд.
3. Концепцията на теоретико-емпиричното изследване е добре конструирана. Има пълна адекватност между темата, обекта, предмета, целта, задачите, хипотезата и методиката на изследване.

II. По наличието, аргументирането и апробирането на научни идеи, концепции, парадигми:

1. Избраният дедуктивен подход за анализиране на поставения проблем дава възможност за поетапно и постепенно обхващане и изясняване – понятийно, съдържателно и технологично на: Теоретични измерения на медиацията като подход за разрешаване на конфликти (глава I); Оптимизиране на педагогическото общуване между учениците чрез приложение на техники за медиация при конфликти в училище (глава II); Дизайн и провеждане на емпирично изследване (глава III).
2. Добро впечатление прави представянето на схематични изображения на отделните части (теоретична и емпирична), глави и подтеми в дисертационния труд, което е ясен ориентир за последващото изложение и логиката в структурно и съдържателно отношение.
3. В трите подтеми на първа глава авторът демонстрира компетентност относно изясняване същността и спецификата на медиацията; предпоставките за приложение на медиацията в училищна среда; концептуалните основания за функциониране на медиацията.

4. Докторантът се позовава на нормативните документи за медиацията, с вещина прави терминологични уточнения, анализира успешно редица авторови подходи на наши и чуждестранни учени, откроява и собствената си позиция.
5. Познава много добре съставните елементи на медиацията като процедура на договаряне, основните принципи, върху които се гради, както и етапите в процедурата по медиация, които анализира, съобразно мнението на различни автори от Република България и други страни.
6. Авторът поставя акцент и върху медиацията като подход за разрешаване на конфликти в социалната работа, като представя основното чрез таблична форма. Подчертава аргументирано нейното място сред интервенциите и дейностите, осъществявани в сферата на социалната работа, като изтъква основателно посредническата роля на социалните работници.
7. Стоянов познава много добре различната терминология за именуване на медиацията в училище. Умело разграничава авторските подходи и обосновава разработването и прилагането на програма „Медиация в училище“, чрез която учениците се учат как се структурира разрешаването на конфликтите и се използват основните елементи от медиаторски техники, умения за общуване и водене на преговори.
8. Докторантът категорично определя собствената си позиция за медиация в училище. Смятам, че направената интерпретация е адекватна на същността на медиацията в училище. Направена е съпоставка между медиацията в тесен и широк смисъл на думата. Основателно се поставя акцент върху избора на медиатор сред връстниците на учениците.
9. Предпоставките за приложение на медиацията в училищна среда са разгледани обстойно, отново проличават познанията на автора за мнението на редица автори от различни школи. С основание в отделни параграфи се определя конфликтът като социално явление, разглеждат се типологията на конфликтните ситуации и подходите за разрешаването на конфликтите между учениците. Важно място се отнежда на стиловете на поведение, съответстващи на моделите „акула“, „мече“, „костенурка“, „лисица“ и „сова“, които се взимат предвид и в емпиричната част.
10. Разбира се, важно място се отнежда на основния въпрос за медиацията като подход за решаване на конфликти между учениците и развитието на идеята за медиация в училище в различните образователни системи (илюстрира се опитът в САЩ, Финландия и Германия). Акцентира се на подхода за подготовка на самите ученици като медиатори.
11. Изяснявайки концептуалните основания за функциониране на медиацията, докторантът представя възможностите за осъществяване на процедурата за медиация чрез поэтапно включване на клиент-центрираните разговори, гешталтпсихологията, Харвардската концепция за водене на преговори, фокусиран към решението подход и ефект на Зейгарник. Впечатлява познаването в детайли на теориите, видовете терапии и различните техники за осъществяване на медиация. В редица случаи описанията са илюстрирани чрез подходящо онагледяване – с таблици и фигури. Особено внимание се отделя на решенията от типа „печеля-печелиш“, които са благоприятни и за двете спорещи страни и на които авторът залага с основание и в емпиричната част на изследването.
12. Във втора глава докторантът демонстрира отлични познания за особеностите на педагогическото общуване и спецификата на общуването между учениците в педагогическа среда. В пълнота са представени бариерите в директното общуване между учениците и подходите за тяхното преодоляване. С основание се обръща внимание на детерминантата възрастови особености на учениците и съответно се представят възрастово-психологическите аспекти на общуването между тях (от 3 до 6 клас).

13. Заслужават внимание анализираниите възможности за развиване на умения за общуване и социално учене. Разгледани са потребността от общуване; изграждане на умения за междуличностно общуване; социално учене на учениците; модификация на поведението. Отново авторът демонстрира компетентности за анализиране на авторови подходи.
14. Във втората подтема на втора глава вниманието се насочва към практическо приложение на медиацията в училище за нуждите на педагогическото общуване. Точно е „попадението“ на автора при разглеждането на комуникация в медиацията и медиация в комуникацията. Намерени са основанията за това разглеждане. Успешно се представя оптимизирането на общуването в медиацията. Изведени са основните предположения, предпоставки и условия за това. Правилно са определени основните комуникативни инструменти на медиатора. Поставя се акцент върху някои медиаторски техники. Таблично са представени умения за ефективно общуване (в педагогиката и медиацията).
15. Много важен аспект е представянето на учениците в ролята на медиатори, които са обучени да подпомагат своите съученици в търсенето на решение на техните спорове чрез активно общуване и взаимодействие. Разгледани са някои предпоставки за успех в медиаторската позиция на учениците, които приемат посредническата роля. Целесъобразни са разсъжденията на докторанта по посока на съмненията и противоречията чия трябва да бъде водещата роля при разрешаването на конфликтите – на учителя или на учениците.
16. Много ценно е представянето на възможности за развитие на умения за ефективно общуване чрез тренингова програма за медиация в училищна среда. Акцентира се на различните равнища за придобиване на тези специфични компетентности. Успешно са изведени и основни тези за оптимално решаване на конфликтите в педагогическото общуване. Представят се програми за разрешаване на конфликти чрез медиация с добре определени компоненти.
17. Заслужават внимание определените учебни модули в медиаторските тренингови програми. Направен е анализ на съдържанието на осем тренингови обучителни програми, които са илюстрирани и таблично. Прави впечатление, че в почти всички от програмите са предоставени работни материали за индивидуална или групова работа, които се отнасят до практическото обучение на учениците.
18. Изведени са ценни умения за ефективно общуване в медиаторските програми.

Напълно основателно медиацията се представя от докторанта като нова култура на общуване в педагогическа среда. Той привежда важни аргументи в това отношение.

III. По технологичния механизъм за провеждане на теоретико-емпиричното изследване и умението за анализ:

1. Проведеното от докторант Георги Стоянов теоретико-експериментално проучване и използването на подходящи методи на изследване за неговото осъществяване, показва наличието на компетентности за планиране и провеждане на едно цялостно научно изследване.
2. Налице е сравнително пълно обхващане на проблематиката – на основата на много добре очертана предпоставеност и динамика на проблема.
3. Демонстрирано е умение за откриване на проблемите и осъществяване на логическа връзка между тях.
4. Докторантът посвещава отделна глава – трета – на дизайна и провеждането на емпиричното изследване. Очертана е концептуализация на емпиричното изследване. Положителен факт е извеждането на критериите за доказване на научната хипотеза, които са основани върху проследяване на промяната в демонстрираните стилове на поведение на учениците в конфликтни ситуации. Налице са и съответните индикатори и показатели. Силна страна е диференцираното представяне на богатството от методи

на изследване: за теоретично проучване, емпирично проучване и математико-статистически за обработка на резултатите, но тяхното място според мен трябва да остане в увода и тук да не се повтарят. Подробно е описан изследователският инструментариум, изследваните лица и етапите на изследване.

5. Напълно основателно се отрежда специално място на изследователския инструментариум за емпирично изследване на стиловете на поведение на учениците в конфликтни ситуации. Добро впечатление прави измерването на стиловете на поведение на учениците от трети до шести клас със собствен разработен инструментариум. Определени са пет стила на поведение на учениците в конфликтни ситуации, на които съответстват отделни алтернативни действия в теста и са назовани по подходящ начин с наименованията – Състезател, Приятел, Пацифист, Търговец и Медиатор. Направени са точни характеристики на стиловете на поведение, които са онагледени таблично.
6. Силна страна е изследването и анализ на валидността на инструмента. Присъстват Експертна оценка за съдържателна валидност на теста относно конфликтогенност на казусите и Експертна оценка относно конструкт-валидност на алтернативните отговори (стиливе на поведение). Налице е разработване на инструкции и пилотно проучване, както и изследване и анализ за надеждност на инструмента чрез методите „тест-ретест“ и „Алфа на Кронбах“. Събраните емпирични данни са въведени и обработени със софтуерната програма SPSS. Направена е и стандартизация и извеждане на норми. Резултатите са онагледени с фигури. Налице е богат и адекватен анализ на всеки от стиловете на поведение, съобразно получените данни.
7. Добро впечатление прави включването на пилотно тестване на инструмента в различен национален и образователен контекст. Авторът проверява експериментално дали инструментът, създаден и пилотиран сред български ученици е приложим сред ученици от друга националност и доколко подобен подход на изследване е универсален.
8. Важно място в изследователската програма заема проектирането и провеждането на педагогически експеримент. Във връзка с проучване на ефективността на проведения педагогически експеримент е разработен и оценен за обективност, надеждност и валидност стандартизиран тест за измерване на стиловете поведение на ученици в конфликтни ситуации. Като част от педагогическия експеримент изследователят разработва собствена тренингова програма: „Медиация в училище“. Представени са очакваните резултати и съдържанието на програмата. Съдържанието на тренингите включва както теоретична, така и практическа част. Определени са подходящи форми и методи за реализацията на програмата. Положителен факт е осигуряването на интерактивна образователна среда.
9. Присъства и Експертна оценка на учебната програма „Медиация в училище“. Дадената оценка от педагогическите специалисти е отлична, след което логически следва апробиране на учебната програма в училище. Добро впечатление прави процедурата по избор на ученици за експериментална и контролна групи. Насочеността на тренинговите занимания е адекватна на целта за развиването на умения за ефективно общуване, водене на преговори, разрешаване на конфликти и използване на медиаторски техники в училищна и извънучилищна среда, необходими за формирането на изискваните нагласи и поведение у изследваните лица.
10. Добре е, че се проверява ефектът от прилагането на тренинговата програма. Направен е статистическият анализ на количествените данни от педагогическия експеримент чрез дисперсионен анализ с помощта на софтуера за обработка на статистически данни SPSS. Направени са успешно междугрупов, вътрешногрупов сравнителен анализ и анализ на взаимодействието. Табличното и графично представяне на данните допринася за представянето на всеки стил на поведение.

11. Налице е компетентност за анализиране на резултатите, проличават възможности за обвързване на резултатите с основните идеи на труда, с целта, задачите и хипотезата на изследването. Авторът прави успешен количествен и качествен анализ. Умело търси причинно-следствените връзки при представяне и сравняване на получените резултати, представени таблично и графично. Изведени са целесъобразни обобщения и изводи, адекватни на констатациите в изследването. Очертани са и дискуссионните въпроси на изследването.
12. В заключението на труда Георги Стоянов представя аргументи в защита на приложния иновативен подход в дисертационното изследване по посока на успешното разрешаване на конфликти между учениците чрез медиация, заслужено го определя и като част от цялостната педагогическа концепция за превенция на насилието и управлението на конфликти.

IV. По стила и езика на разработката:

1. Докторантът владее научния стил на писане относно структурирането на дисертационния труд, адекватността между теоретичната и емпиричната част, логическата взаимовръзка между отделните глави и параграфи.
2. Езикът на разработката е четивен, ясен и граматически правилен. Има малко допуснати грешки.
3. Включени са достатъчен брой литературни източници – на кирилица и латиница. Присъства коректна цитируемост.
4. Налице е добро онагледяване при представянето на идеите чрез фигури, таблици, графики.

V. Приноси в дисертационния труд:

Научните приноси в доктората са в теоретичен и приложен план. Докторантът добре се е ориентирал при тяхното определяне. Смятам, че най-важните се отнасят до:

1. Аргументирано извеждане на нормативните, процесуалните, съдържателните и технологичните аспекти на медиацията като иновативен подход за оптимизиране на общуването между учениците в училище.
2. Разработване на оригинален авторски инструментариум за изследване на стиловете на поведение на ученици в конфликтни ситуации, който е с висока надеждност и валидност. Успешно апробиране на изследователския инструментариум в Република България и в Германия, което определя неговата приложимост като безспорна.
3. Конструирани и прилагани в педагогическата практика на собствена тренингова програма за усъвършенстване на уменията на учениците за ефективно междуличностно общуване, водене на преговори и разрешаване на конфликти чрез използване на ефективни техники за медиация.

Б. Препоръки и бележки към докторанта:

I. По структурирането на труда:

1. Целесъобразно е приложението да бъдат представени след библиографията.
2. Списъкът с публикации се представя в автореферата.

II. По съдържанието на труда:

1. Обект, предмет, цел, задачи, хипотеза и методика на цялостното изследване обикновено се представят само в увода, не е нужно да се повтарят в главата за емпиричното изследване, където присъстват само специфичните за него параметри.
2. Добре е методологията на изследването да се представи още в увода (отнася се за цялостното изследване, не само за емпиричната част) и да бъде ориентирана към определянето на методологическата основа, която може да бъде свързана с определен подход или теория, а не върху основния метод на изследване (педагогически експеримент).
3. Присъствието на законови и подзаконови разпоредби в първа и втора глава е изключително важно, но цитирането им и в трета глава, която е посветена на емпиричното изследване, вече не е целесъобразно.

4. Препоръчвам озаглавяването на трета глава да бъде по съдържателен признак, тъй като представена само като емпирично изследване не ориентира към спецификата на самото изследване.

Въпрос към докторанта: Предвид наличието на противоречия и съмнения по въпроса: Чия трябва да бъде водещата роля при разрешаването на конфликтите – на учителя или на учениците, каква е Вашата собствена позиция?

Публикациите на докторанта са по темата на дисертационния труд. Качеството им е много добро равнище. Броят им е достатъчен за такъв тип изследване – 5 на български и 1 на немски език.

В. Заключение:

Представеният дисертационен труд, разработен от Георги Стоянов отговаря на всички изисквания, които се предявяват към разработки за придобиването на образователната и научна степен „доктор“.

Докторантът демонстрира компетентности за откриване на дисертабилен проблем и неговото успешно разработване чрез теоретико-експериментално изследване, избор на адекватен инструментариум, обективен количествен и качествен анализ на резултатите, присъствие на неоспорими доказателства в подкрепа на изведените авторски тези и наличието на силна авторска позиция.

На основата на очертаните достойнства на труда, компетентностите и приносите на докторанта, категорично давам висока оценка на разработения дисертационен труд и предлагам да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ на Георги Стоянов в Професионално направление 1.2. Педагогика (Педагогическо общуване).

08.04.2017 г.
Благоевград

Автор на становището:
(проф. д.п.н. Добринка Тодорина)